LIUBA AGAPI

Institutul de Filologie
(Chişinău)

VALENŢELE EMOŢIONALE ALE INVOCAŢIEI (în baza dramaturgiei lui Ion Druţă)

Termenul de invocaţie (din lat. *invocatio* „chemare", „rugă"), ca figură de stil, apare încă în retorica antică avînd sensul de „rugăciune, rugăminte adresată unei muze, unei divinităţi, pentru a-i cere inspiraţie" [1, p. 217],* dar şi cu scopul de a formula un îndemn [2, p. 120]. Unii cercetători o consideră o variantă mai tradiţională a apostrofei (întreruperea neaşteptată a discursului prin invocarea unei persoane absente). [3, p. 167], deşi, conform *Dicţionarului de ştiinţe ale limbii*, se recunoaşte că o diferenţă dintre anumite realizări ale apostrofei, exclamaţiei şi invocaţiei este greu de făcut [4, p. 95].

Opiniile cercetătorilor converg însă atunci cînd invocaţiei i se atribuie calitatea de a fi un procedeu stilistic puternic motivat afectiv, centrat pe emiţătorul mesajului, marcînd momentul declanşării emoţiilor ajunse la valenţe explozive [5, p. 48]. Dovadă sunt reflectările stilistice ale invocaţiei şi varietăţile pe care le-a obţinut în operele artistice de-a lungul timpului, în toate literaturile lumii, iar în literatura noastră – în epica şi lirica populară, mai ales. În cea din urmă, observă T. Cantemir în studiul *Invocaţia în poezia populară*, frecvente sunt invocaţiile de cuprins animalier, vegetal, astral, geografic şi afectiv [5, p. 48].

Construcţiile în care se află o invocaţie retorică se realizează sub aspect morfologic prin substantive la vocativ, iar verbele propoziţiilor respective sunt fie la modul imperativ, fie la indicativ.

Se mai cere de precizat că această figură reprezintă unul dintre cele mai caracteristice elemente ale oralităţii [3, p. 168]. În vorbirea cotidiană se apelează frecvent, mai ales, la invocaţia divinităţii (într-o adresare mai mult formală, după cum precizează Gh. Dragomirescu, pentru a exprima diverse stări sufleteşti sau pentru a implora un ajutor) [1, p. 207]. Posibilităţile de a exterioriza verbal acest tip de invocaţie sunt multiple: *Doamne!*, *Slava Domnului!*, *Doamne sfinte!*, *Dumnezeule!*, *Fereascâ Dumnezeu! etc*.

Elocventă pentru exemplificarea acestui tip de invocaţie şi a valenţelor ei emoţionale este dramaturgia lui Ion Druţă, la care am apelat din următoarele raţiuni: stilul scriitorului este marcat puternic de oralitate, majoritatea personajelor sunt exponenţii unor oameni plini de credinţă în Dumnezeu, sunt personaje care trăiesc o gamă variată de emoţii puternice, iar dramaturgia în sine permite observarea exteriorizării directe a acestor emoţii, întrucît modul preponderent de exprimare este dialogul.

Una dintre cele mai frecvent întîlnite forme ale invocării divinităţii în opera druţiană (dar şi în vorbirea cotidiană) este **Doamne!** Aceasta exteriorizează starea psihică şi necesitatea unei imediate despovărări sufleteşti. De aceea o atestăm în propoziţii mai ales în poziţie iniţială. În opinia lui T. Cantemir invocaţiile iniţiale sunt cele care „marchează un vădit caracter de urgenţă care nu suportă amînarea comunicării" [5 p. 9] spre deosebire

* Exemplele au fost selectate din *Volumul de opere dramatice ale lui Ion Druţă*, Chişinău, Hyperion, 1990.

BDD-A26003 © 2008 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:59:23 UTC)

31

de cele mediane, de exemplu, „în care accentul trece la verbul care exprimă sentimentele preocupat mai mult de conţinutul sufletesc pe care vrea să-l comunice decît pe divinitate”, în afară de acestea există şi invocaţii finale.

Forma invocaţiei **Doamne!** poate exterioriza emoţii variate, chiar contrare. Uneori, în funcţie de contextul în care apare, poate reprezenta şi un amalgam de emoţii ce-l stăpînesc concomitent pe vorbitor (personaj) în momentul dat.

În replica Vasiluţei din *Casa mare*:

„Vasiluţa (tresare): **Doamne**, cum intri mata, tată, pe nesimţite, că niciodată nu te aud! De cîte ori vii, de atîtea ori mă sperii” sesizăm surprindere, speriere şi mirare în acelaşi timp.

În următorul dialog aceeaşi invocaţie, în poziţie iniţială, exprimă o altă varietate a mirării – consternarea, ce semnifică, conform dicţionarului, uimire amestecată cu mîhnire şi indignare, cu o nuanţă ironică în acest caz:

„Sofica: Năşică, mata ai să mă boceşti cînd a fi să mă ducă la groapă?

Vasiluţa: **Doamne**, Sofică, mai întrebi? A clocoti satul de bocetul meu, că nu de alta, dar ai crescut la casa asta şi mi-ai fost ca un copil al meu.”

Nuanţa ironică este şi mai evidentă în următorul exemplu, unde invocaţia este însoţită şi de o interjecţie sugestivă:

„Sofica: Umblă pe la altele, năşică…

Vasiluţa: Elei, **Doamne**, şi pentru atîta lucru să se prăpădească o copilă tinerică ca o floare!”

În replica Dochiţei din *Păsările tinereţii noastre* descoperim alte posibilităţi de exprimare ale aceleiaşi forme ale invocaţiei – îngrijorare, frică:

„Dochiţa: **Doamne**, farmazonii ceia ai mei, îs aproape de sat. Mă duc să-i ajung din urmă, să nu deie vreo javră peste dînşii şi să-i sperie”.

„Maria: **Of, Doamne**, şi aparatul cela de radio tocmai amu i-a venit să amuţească. Se poate întîmpla ca tata tocmai de dragul lui aduce musafiri, şi dacă-l găseşte mut, ne spînzură” (*Frumos şi sfînt*).

Alteori, **Doamne** surprinde o încărcătură sufletească intensă cu conotaţii pozitive atunci cînd se referă la o afecţiune, un dor mare faţă de cineva, şi negative atunci cînd exteriorizează durerea, suferinţa sufletească. Efectul este sporit cînd invocaţia e anticipată şi de interjecţii. Urmărim în acest sens exemplele:

„Jannette: **Doamne**, de atîta amar de vreme nu te-am mai văzut” (drama *Horia*).

„Veta: **O, Doamne**, de atîta amar de vreme nu am mai stat cu copilaşii mei grămăjoară…” (*Doina*).

„Maria: Of, **Doamne**, de ne-ar da măcar voie să-l aducem acasă, să-l îngropăm omeneşte la ţintirimul satului…” (*Frumos şi sfînt*).

Alte valenţe emoţionale le condensează invocaţia în poziţie finală în următorul exemplu:

„Păvălache: Sofica s-a uitat la mine! Şi ce ochi mai are copila asta, **Doamne**! **Doamne**!” (*Casa mare*).

În replica de mai sus personajul îşi exprimă fascinarea, încîntarea, iar nota superlativă a emoţiei sale este susţinută şi de repetarea invocaţiei.

Invocaţia lui Dumnezeu poate apărea şi în sintagma **Slava Domnului!** care exprimă o stare de uşurare sufletească, de bucurie:

„Tudosică: Atunci hai să chefuim, că, iaca, sîntem tineri, sănătoşi, **Slava Domnului**!” (*Casa mare*).

Dacă în exemplele urmărite anterior, invocaţia divinităţii este mai mult formală, fără a pune accentul propriu-zis pe referent, atunci în următorul exemplu adresarea anume către Dumnezeu este evidentă şi denotă o mare depresiune sufletească:

BDD-A26003 © 2008 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:59:23 UTC)

„Tudor: N-am avut, iaca, noroc să mă bucur de Mihai! M-o pedepsit **Cel de Sus.** (Urlă:) De ce, **Doamne**, m-ai lovit atît de crunt!" (*Doina*).

Invocaţia capătă un plus de semnificaţie şi atunci cînd adresarea **Doamne** este însoţită de calificativul ***Sfinte***:

„Gafiţa: **Doamne Sfinte**, tu strigi la mamă-ta, care te-a purtat în braţe? De dragul muierii iestea să strigi la mine? Ia să mă duc după tat-tu, să vorbească el cu tine" (*Casa mare*).

După cum se poate observa din exemplu, datorită invocaţiei ne dăm seama de cota maximă la care a ajuns stupefacţia, furia, indignarea ce cuprind personajul în momentul dat.

O altă formă a invocaţiei divinităţii este varianta cu vocativul **Dumnezeule!** Aceasta pare „a izbucni" din sufletul unui om stăpînit de emoţii foarte puternice şi reuşeşte să exprime mai nuanţat respectiva stare sufletească.

În textul dramatic druţian atestăm următoarele emoţii exprimate cu ajutorul invocaţiei sus-numite:

● Mirare profundă amestecată cu indignare

„Pavel Rusu: O, **Sfinte Dumnezeule**, necunoscute sînt căile tale, de unde ai scos mata că sîntem sfădiţi?!" (*Păsările tinereţii noastre*).

● Încîntare, farmec –

„Pavel Rusu: **Dumnezeule**, ce vorbă frumoasă! Să ne trăiască păsările tinereţii !" (*Păsările tinereţii noastre*).

● Admiraţie, uimire –

„Jannette: **Sfinte Dumnezeule**, dar cum te-ai căţărat, din ce-ai tras, că clopotul cela, nici frînghie, nimic.

● Horia: Omul cînd vrea găseşte.

Jannette: A fost ceva nemaipomenit!" (*Horia*).

● Dispreţ, indignare, groază –

„Gruia: Ce canalii, **Dumnezeule**, ce canalii!" (*Frumos şi sfînt*).

● Surprindere –

„Doina: Bună ziua. Ce mai faceţi?

Maria (îngrozită): **Dumnezeule**, musafirii iştia chiar că pică din cer!" (*Doina*).

Nuanţe peiorative obţine invocaţia în sintagma Ferească Dumnezeu!:

„Ionel: **Să ne ferească Dumnezeu** de mintea manualelor moldoveneşti! Pe noi şi pe copiii noştri" (*Doina*).

Alteori, pentru dezvăluirea adîncurilor sufleteşti vorbitorul apelează şi la invocarea altor figuri sfinte (Maica Domnului!; Isuse!):

„Agafia: Nici pic de ruşine, **Maica Domnului**, nici pic de ruşine!" (*Horia*).

Exemplele analizate permit punctarea cîtorva concluzii privind valenţele emoţionale ale invocaţiei divinităţii:

1. Aceeaşi formulă de invocare a divinităţii poate fi exponenta exprimării unei game largi de emoţii, chiar contrare, în funcţie de contextul de comunicare în care apare;

2. În majoritatea cazurilor substantivele în vocativ cu referire la forţa divină se „golesc" de semnificaţia denotativă şi se „încarcă" de conotaţiile emoţiilor pozitive sau negative;

3. Invocaţiile apar de cele mai multe ori spontan, involuntar, fără ca vorbitorul să se concentreze în mod special pe acestea, dar nu sînt tocmai redundante, ele reprezentînd o posibilitate de eliberare şi exprimare a emoţiei sau de susţinere şi nuanţare a lor;

4. Din punct de vedere stilistic, datorită invocaţiei, replica obţine spor de naturaleţe, expresivitate, intensitate, credibilitate şi elocvenţă.

BDD-A26003 © 2008 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:59:23 UTC)

REFERINŢE BIBLIOGRAFICE

1. Gh. N. Dragomirescu, *Mică enciclopedie a figurilor de stil*, Chişinău, Ştiinţa, 1993.
2. D. Butiurcă, *Text şi expresivitate poetică*, Universitas, Iaşi, 2003.
3. L. Galdi, *Introducere în stilistica literară a limbii române*, Editura Minerva, Bucureşti, 1976.
4. A. Bidu-Vrânceanu, etc., *Dicţionar de ştiinţe ale limbii*, Nemira, Bucureşti, 2005.
5. T. Cantemir, *Invocaţia în poezia populară*, Bucureşti, 1980.

BDD-A26003 © 2008 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:59:23 UTC)